

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1978.3.06>

H. GUSTAVSON

EESTI TÄHTSAMATE JOOGITÖÖSTUSETTEVÖTETE KUJUNEMISETAPPIDEST

Tööstusharude ja käitiste ajaloo tundmisel on ühelt poolt suur kasvatulik tähtsus, teiselt poolt aga ilmneb tehaste ja vabrikute tekke- ja arenguprotsessis sageli seaduspärasusi, mis üldistatuna annavad väärtuslikku lisa majandusajaloole. Ei saa ka unustada, et tööstusajalugu on lahutamatu tööliklassi ajaloost. Tänapäeval tegelevad Nõukogude Liidu tööstusajalooga nii teadlased kui ka kodu-uurijad, viimastest enamasti tööveteranid.

Järgnevas on skemaatiliselt esitatud Eesti nelja vanima, praegu ENSV Toiduainete Tööstuse Ministeeriumile alluva joogitööstusettevõtte kujunemiskäik kuni 1941. aastani. Artiklist on välja jäetud vähemtähtsad struktuurimuudatused, nagu perifeersete müügiladude liitumised ja irdumised, ka ei kajastu siin natsionaliseerimisega kaasnenud üldtuntud nihked. Kõik kuupäevad on antud uue kalendri järgi.

Saku Õlletehas. Kuni üsna viimase ajani loeti selle ettevõtte asutamisaajaks 1876. aastat. Autoril on siiski õnnestunud arhiividest leida andmeid, mis tõendavad ettevõtte veelgi varasemat olemasolu. Näiteks on märgitud Saku õllepaviljoni Tallinna 1875. aasta põllumajandusnäitusel, 1874. aasta statistikas¹ aga seisab Saku õllefabrik 39 Eestimaa kubermangu õllefabriku seas toodangu hulgal juba kaheksandal kohal. Seni-leitust varasem daatum, mis on otseses seoses õlle tootmisega Sakus, sisaldub Eestimaa Aadli Eralaenupanga nandinimistuis: seal on Saku mõisa pruulikoda esmakordselt mainitud 19. oktoobril 1820.² Kuni ei ole leitud veelgi varasemat ajamärget, tuleb praeguse Saku Õlletehase iga arvutada sellest ajast alates. Samast dokumendist ilmneb, et tollal pruuliti Sakus õlut ja põletati viina ühises hoones. See ei ole erandlik. O. Ibiuse andmeil puudus 18. sajandi lõpul umbes kolmandikul Harjumaal mõisaviinaköökidel omaette majad, nad paiknesid kas õllekojas või mõnes muus ruumis.³ Kuigi viinapõletamine ei kuulu käesolevasse teemasse, märgitagu, et kubermangu tööstusnimistu põhjal 1869. aastal enam Sakus viinakööki ei olnud.⁴

Ent ka 1876. aastal näib olevat oma tähendus: tõenäoliselt pandi siis nurgakivi uuele vabrikuhoonele, kus hakati juba kasutama auruiõudu. Kahjuks on arhiividest kogu vastav dokumentatsioon kaduma läinud ning

¹ Scheibe, R. Bierstatistik Estland's. — Baltische Wochenschrift, 1881, Nr. 33, lk. 690—692.

² ENSV Riiklik ajaloo Keskarhiiv (= RAKA), f. 2486, nim. 1, s. 1142, lk. 65p.

³ Ibius, O. Eesti piiritustööstus XVIII—XIX sajandil. — Teatmik tööstusettevõtte kroonikapidajale. Tallinn, 1973, lk. 16—17.

⁴ RAKA, f. 29, nim. 2, s. 232, l. 19—22p.

aastaarv tugineb hilisematele trükiteadetele. Huvi pakub üks grupifoto: tehase õuel on pidulikult õhkkonnas pildistatud üheskoos töölistes ja juhtkond, ühel vaadil seisab suur kiri «4. okt. 1927». Oletatavasti on tegemist juubeliga — 50 aasta möödumisega tootmise algusest uues vabrikuhoones. Arvamust, kas siiski poleks õigem Saku Õlletehase algust lugeda just 1876. aastast, autor ei jaga: tegemist oli ikkagi juba olemasoleva käitise täiustamisega, kusjuures tootmine ei katkenud. Edaspidi näeme, et ka Tartu Eksperimentaalõllefabriku iga arvatatakse esialgse õllekoja tekkimisest peale (meenutagem, et analoogiliselt toimitakse Tallinna Vineeri- ja Mõöblikombinaadi, V. Kingissepa nim. Paberi- ja Tselluloosikombinaadi jt. puhul).

Vana Saku õllekoda ehitati 1878. aastal ümber meiereiks.⁵ Samal aastal muudeti Tallinnas asuv firmakauplus hulgi- ning jaemüügilaoks; Tallinnas asus ka ettevõtte peakontor.⁶ 13. aprillil 1896 loodi seni ainuüksi Saku mõisnikule kuulunud käitise haldamiseks kommandiitühing Saku Õlletehas Baggo & Co.⁷ Kaks aastat hiljem ajakohastati tehast⁸ ning 2. juunil 1899 asendus kommandiitühing Saku Õlletehase Aktsiaseltsiga⁹.

Terav konkurentsipurve, mida Saku õlletootjaile avaldas eriti Pfaffi õlletehas «Revalia» Tallinnas, nõudis peagi järjekordseid uuendusi. Aastail 1909—1910 laiendatigi tootmispinda tunduvalt ning moderniseeriti seadmestikku. Kubermanguvalitsuse ehitusosakond võttis tööd vastu 18. jaanuaril 1911.¹⁰ Sama aasta lõpul likvideerus «Revalia».¹¹

Mõnda aega enne Esimest maailmasõda oli Saku õlletehase käes rendil Padise (Kloostri) mõisa pruulihoone.¹² Sõjaaegne keeluseadus lõpetas Venemaal, seega ka Sakus õlle tootmise, kuid mõdu ja kalja valmistamine jätkus kuni 1917. aastani.¹³ samuti lasti vähestes kogustes müügilie raviotstarbelist linnasekstrakti¹⁴. Sõja eelõhtul alustatud moderniseerimistööd¹⁵ jäid algstaadiumis pooleli.

Esimene sõjajärgne õllekogus valmis Sakus 7. aprillil 1921.¹⁶ Varsti hakkas Põhja-Eestis end teravalt tunda andma Jõhvi õlletehase konkurents.¹⁷ Et aga nii Saku kui ka Jõhvi õlletehase aktsiaseltsis kuulus valdada aktsiapakk Scheeli pangale,¹⁸ osutus võistlus eneselaostamiseks. On mõistetav, et peagi algas mõlema aktsiaseltsi kõige tihedam koostöö, mis lõppes Jõhvi õlletehase liitmisega Saku ettevõttega 28. detsembril 1926.¹⁹

1930. aastate teisel poolel alustati ettevõttes ehitus- ja täiustustööd. 10. juunil 1937 algas tootmine uues karastusioogiosakonnas tehase pealao ruumes Tallinnas.²⁰ 21. oktoobril 1938 võeti vastu uus naturaalmahla-

⁵ RAKA, f. 29, nim. 2, s. 5166, l. 207p.

⁶ Revalscher Kalender für das Jahr 1879... (Lindfors). Reval, 1878, lk. 127.

⁷ Revalsche Zeitung, 1896, l. Apr.

⁸ RAKA, f. 33, nim. 3, s. 2182, l. 1, 3Dn. 10; ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (= ORKA), f. 1851, nim. 1, s. 38, l. 49p.

⁹ Полное Собрание законов Российской Империи... Собр. III, отд. I. СПб., 1902, № 1922.

¹⁰ RAKA, f. 33, nim. 3, s. 2685.

¹¹ RAKA, f. 206, nim. 1, s. 44, l. 135.

¹² Adolf Richters Baltische Verkehrs- und Adreßbücher. Bd. 3. Estland. Riga, 1913, vg. 295.

¹³ RAKA, f. 206, nim. 1, s. 48, l. 208—209p.; s. 383, l. 16p., 17, 40—41.

¹⁴ Päevaleht, 1916, 6. veebr.

¹⁵ ORKA, f. 1851, nim. 1, s. 27, l. 47; s. 38, l. 50.

¹⁶ Eesti tööstus ja kaubandus, lk. 77.

¹⁷ RAKA, f. 1629, nim. 1, s. 25, l. 41; s. 86, l. 8; s. 88, l. 3, 4, 6.

¹⁸ ORKA, f. 969, nim. 1, s. 1069, l. 26, 43.

¹⁹ RAKA, f. 4355, nim. 1, s. 1901, l. 16, 17, 22.

²⁰ Tallinna Arhitektuuri Mälestusmärkide Kaitse Inspektsioon (= TAMKI), ehitusprojekt nr. 4116.

osakond Sakus.²¹ Järgmisel aastal ehitati ümber linnasekuivati, rajati uus vaadipesuosakond, alustati suure linnasekasvatushoone püstitamist.²² Viimati nimetatut sai täielikult valmis 1941. aasta I kvartalis.²³ Natsionaliseerimise järel jäi Saku Õlletehase nimi muutmata, kadus ainult lisand «Aktσιαselts».

Tartu Eksperimentaalõlletehas. Selle ettevõtte asutamisajana on varasemad teatmeteosed nimetanud 1923. aastat. Tegelikult arutati J. R. Schrammi palvet lubada asutada Tartusse uus pruulikoda ja võtta ta ise vastu linna kodakondsusse raekoosolekul 1825. aasta detsembris, kodanikuvande andis ta järgmise aasta algul.²⁴ Schrammi pruulikoda on esmakordselt mainitud ajalehekuulutusel 1. märtsil 1826,²⁵ sama aasta 5. mail avaldas kindralkuberner markii Ph. Paulucci oma kirjas Tartu politseimeistrile rahulolu «lõppeks ometigi ühe korraliku pruulikoja» asutamise üle, töötades selle omanikule abi ja toetust.²⁶ Seega tulekski arvata Tartu Eksperimentaalõlletehase iga alates selle eelkäija, Schrammi pruulikoja esmakordselt mainimisest. 1. märtsist 1826.

1876. aastal püstitati esialgse õllekoja asemele Tartu kesklinna moodne, auru jõul töötav õllevabrik.²⁷ 1883. aasta algul müüdi see M. Friedrichile,²⁸ ühtlasi sai käitis uue nime: «Tivoli». Aastail 1893—1898 kerkisid praegusse asukohta Tähtvere mäele avarad tootmishooned, kuhu ettevõtte üle toodi.²⁹ Vahepeal oli ainuomanikuline firma muutunud aktsiaseltsiks «Tivoli»; selle põhikiri kinnitati 19. oktoobril 1896, praktiliselt alustati tegevust järgmise aasta lõpul.³⁰ Aastal 1901 liitus «Tivoliga» majanduslikes raskustes siplev A. D. Musso pärijate õlle- ja peenviinatehas, mis asus Jaani tänavas.³¹ Olgu teada, et ka «Tivolil» oli peenviinaosakond.

Kuid finantsraskused tabasid ka «Tivolit» ning 1912. aasta lõpul oldi sunnitud ühinema rahvusvahelise õlleaktsiaseltsiga «A. Le Coq».³² Ametlikult hakkas «Tivoli» uut nime kandma alates 5. maist 1913.³³ Veel enne Esimest maailmasõda jõuti avada uusi tootmisosakondi.³⁴ Keeluseaduse kehtestamise järel valmistati «A. Le Coq'i» Tartu tehases mõdu, limonaadi ja kunstlikku mineraalvett.³⁵ Õlle pruulimist alustati uuesti märtsis 1921.³⁶

1930. aastail võeti ette mitu olulist laiendamist. 16. veebruaril 1933 lasti Tallinnas käiku õlledadu ühes villimisosakonnaga.³⁷ 10. oktoobril 1935 hakkas toodangut andma selle juurde asutatud karastusjoogiosakond³⁸, aprillis 1937 sai valmis uus karastusjoogiosakond Tartus³⁹ ning

²¹ ORKA, f. 969, nim. 4, s. 1894, l. 5, 7, 10, 11, 17, 21, 23.

²² Saku Õlletehase arhiiv, nim. 1, s. 1, l. 73, 84, 103.

²³ ORKA, f. R-12, nim. 1, s. 104, l. 53.

²⁴ RAKA, f. 995, nim. 1, s. 4923, l. 52, 53, 56.

²⁵ Dörptsche Zeitung, 1826, 17. Febr.

²⁶ Läti NSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv, f. 1, nim. 4, s. 1152, l. 56

²⁷ RAKA, f. 382, nim. 1, s. 55, l. 35, 41p., 42p.; f. 546, nim. 1, s. 1999, l. 1p.^a, 1p.^b.

²⁸ RAKA, f. 546, nim. 1, s. 1165, l. 83.

²⁹ RAKA, f. 1629, nim. 1, s. 138, l. 90; nim. 2, s. 113, l. 16, 17, 19, 20, 25, 41; nim. 2, s. 114, l. 3; nim. 2, s. 115, l. 15, 26, 45, 57; f. 2363, nim. 2, s. 348, l. 118p.—119p.

³⁰ RAKA, f. 1629, nim. 2, s. 1.

³¹ RAKA, f. 560, nim. 1, s. 32, l. 14p., 54.

³² Karma, O. Tööstuslikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioonile Eestis. Tallinn, 1963, lk. 331.

³³ RAKA, f. 560, nim. 1, s. 86, l. 22.

³⁴ RAKA, f. 560, nim. 1, s. 113, l. 49—52.

³⁵ RAKA, f. 1629, nim. 1, s. 19, l. 37, 38.

³⁶ Samas, s. 86, l. 20.

³⁷ TAMKI, ehitusprojekt nr. 3871.

³⁸ RAKA, f. 1629, nim. 2, s. 14, l. 443.

³⁹ Samas, s. 15, l. 268.

29. märtsil 1938 avati pidulikult moodne tootmishoone Tallinnas, kuhu toodi üle nii õlleladu kui ka õllevillimis- ja karastusjoogiosakond.⁴⁰ 1940. aasta esimesel poolel monteeriti Tartus kohale vastne odrakuivati⁴¹ ning tehase arhiivis säilitatavatest dokumentidest nähtub, et samal ajal rekonstrueeriti linnaseosakond.

ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 28. jaanuarist 1941 sai «Nats. A.-s. A. Le Coq'ist» Tartu Olletehas.⁴² Aprillis 1941 liideti käitisega Õlle-, Karastusjookide- ja Kohvitehas «Ida», endine «Livonia».⁴³ Viimasest moodustati Tartu Olletehase Kalda tänava osakond (hävis Suures Isamaasõjas).

Pärnu Olletehase puhul tuleb eristada firma ja tehase asutamisaega. Esimeseks loeme 1869. aastat, kui pruulmeister E. Bliebernicht rentis Audru mõisa õlleköögi ja alustas seal õlle tootmist.⁴⁴ II Balti põllumajandusnäitusel Riias 1871. aastal anti tema baieri õllele I preemia.⁴⁵ Pärast rendilepingu lõpetamist (Audrus jätkasid õlle pruulimist teised rentnikud) ostis E. Bliebernicht 30. jaanuaril 1879 Pärnus tehase praeguses asukohas olnud R. Jungbluthi valutöökoja. Et viimasest ümberehitatud pruulikoda on esmakordselt mainitud 20. oktoobril 1879, tulebki seda kuupäeva pidada Pärnu Olletehase asutamisaajaks.⁴⁶ Õllepruulimine algas 28. mail 1880.⁴⁷ Suur tellistest linnasekuivati valmis 1904. aastal.⁴⁸ Vahe-tult enne Esimest maailmasõda sündis kavatsus ettevõtte põhjalikult rekonstrueerida, mis aga olude sunnil teostamata jäi.⁴⁹

Keeluseadusega seoses jäi tehas seisma. Töö algas uuesti 1918. aastal; esialgu hakati valmistama karastusjooke.⁵⁰ Vastavalt kaubandus-tööstusministri resolutsioonile 14. oktoobrist 1921 muutus ainuomaniku-line ettevõtte osauhisuseks,⁵¹ ametlik teade selle kohta avaldati «Riigi Teataja Lisas» 25. jaanuaril 1922. Õlle tootmine oli alanud juba 9. jaanuaril samal aastal.⁵² Kodanlikul ajal täiendati teataval määral sead-mestikku. Oluline on lisada, et teine Pärnu õlletehas, mis kuulus H. Pulsi firmale, lõpetas varsti pärast sõda õllepruulimise; tema tooraine- ja õlle-varud võttis Bliebernichti osauhisus üle 30. aprillil 1927.⁵³

Pärast natsionaliseerimist töötas ettevõtte mõni aeg endise nime all, kuni ENSV Rahvakomissaride Nõukogu otsusega 15. novembrist 1940 anti talle uus nimi: Pärnu Õlle- ja Limonaaditehas.⁵⁴ 11. aprillil 1941 liideti käitisega O. Nuuma karastusjoogitööstus (oli ühtlasi «A. Le Coq'i» õlleladu) ja R. Heiteri karastusjoogitööstus (Saku õlleladu).⁵⁵

Tallinna Limonaaditehas. 14. augustil 1896 sai V. Auster loa alustada karastusjookide tootmist Tallinnas Suur-Karja ning Müürivahe tänava nurgal asuvas hoones (on praegu tundmatuseni ümber ehitatud).⁵⁶ Varsti

⁴⁰ Tallinna Linna RSN TK Arhitektuuri ja Planeerimise Valitsuse tehniline arhiiv, ehitusprojekt nr. 1554.

⁴¹ RAKA, f. 1629, nim. 2, s. 114, l. 41.

⁴² ENSV Teataja, 1941, nr. 15, art. 175.

⁴³ Tartu Linnaarhiiv, f. 563, nim. 1, s. 1, l. 14.

⁴⁴ O.-ü. A. Bliebernicht. — Pärnu Päevaleht, 1927, 10. det.

⁴⁵ Urik Bliebernichti perekonnaarhiivis Saksa FV-s.

⁴⁶ RAKA, f. 3569, nim. 1, s. 2436, l. 17—18p.; f. 4614, nim. 2, s. 28, l. 11p., 12.

⁴⁷ Perno Postimees, 1880, 16. mai.

⁴⁸ RAKA, f. 3569, nim. 2, s. 209.

⁴⁹ Tehase veterani Arnold Stööri mälestuste järgi.

⁵⁰ ORKA, f. 844, nim. 1, s. 153, l. 9p., 10.

⁵¹ ORKA, f. 969, nim. 1, s. 1036, l. 11.

⁵² RAKA, f. 5031, nim. 1, s. 3, l. 19p.

⁵³ RAKA, f. 5031, nim. 1, s. 6, l. 948.

⁵⁴ Samas, s. 14^p, l. 1351.

⁵⁵ ORKA, f. R-12, nim. 1, s. 148, l. 48p., 49p.

⁵⁶ RAKA, f. 31, nim. 24, s. 102, l. 1—9.

püstitati linnamüüri taha, praegusse Nooruse tänavasse uus tootmis-
hoone, kuhu käitis 22. veebruaril 1899 üle viidi.⁵⁷ Esimese maailmasõja
eel oli ettevõtte omataoliste seas suurim ja moodsaim Tallinnas; ühtlasi
pidas V. Auster õlleladu. Sõja teisel poolel, kui suhkrugarud olid lõp-
penud, jäi käitis seisma kuni 1921. aastani.⁵⁸

19. novembril 1924 loodi ettevõtte haldamiseks Tallinna Karastus-
jookide Osahisus⁵⁹, millest pärast põhikirja muutmist veebruaris 1928
sai osahisus «Talko»⁶⁰. Tihedas finantsseoses «Talkoga» alustas samas
tootmishoones 1930. aastal tegevust süsihappetehas «Tasüt», mis kuulus
samanimelisele aktsiaseltsile.⁶¹

Pärast natsionaliseerimist jäid «Talko» ja «Tasüt» esialgu omaette
tootmisüksusteks, kuid said ühise ametiühingukomitee.⁶² Alates 21. det-
sembrist 1940 moodustasid «Talko» ja Tallinna suuremaid limonaadi-
tehaseid «Vellamo» omamoodi personaaluniooni — käitistel oli nüüd
ühine direktor, muus osas säilis kummagi majanduslik iseseisvus.⁶³
22. veebruaril 1941 kinnitas Rahvakomissaride Nõukogu «Talko» tööta-
jate taotluse muuta ettevõtte nime: kui seni oli kirjutatud «Natsionali-
seeritud a.-s. TALKO Karastavad Joogid», siis nüüdsest alates kandis
ettevõtte nime «Karastusjookide Tehas TALKO»⁶⁴.

*

Eeltoodut üldistades selgub, et omal ajal olid õlletehased ühtlasi
karastusjookide tootjad. Õlletehaste arenemiskäigus avalduvad järgmi-
sed kindlad etapid (muuseas tulevad need ilmsiks ka artiklis käsitlemata
jäetud, nüüdseks likvideerunud ettevõtete juures):

1. Ulatuslik moderniseerimine 1870. aastail, kusjuures enamasti võeti
kasutusele aurujõud.

2. Aktsiaseltside tekkimine 1890. aastail. Järjekordne käitiste laien-
damine ja ajakohastamine 19. sajandi lõpul ning 20. sajandi algul.

3. Rekonstrueerimisetapp aastail enne Esimest maailmasõda.

4. Keeluseadusest tingitud muudatused tootmistegevuses Esimese
maailmasõja aial ning mõned aastad pärast seda: lakkas õllepruulimine,
vähesel määral valmistati karastusjooke.

5. Turu ahenemisest tingitud ägeda konkurentsi tõttu 1920. aastail
likvideerus osa majanduslikult nõrku õlletehaseid, osa aga liitus tuge-
vatega.

6. Rekonstrueerimisetapp 1930. aastate teisel poolel.

7. Natsionaliseerimisega kaasnenud iseloomulikud organisatsiooni-
lised muudatused, muu hulgas pisikäitiste ühendamine suurtega.

⁵⁷ RAKA, f. 31, nim. 27, s. 38, l. 1.

⁵⁸ Wassily Austeri kiri autorile 8. apr. 1973.

⁵⁹ Riigi Teataja Lisa, 1924, nr. 145, lk. 1873—1876.

⁶⁰ Riigi Teataja Lisa, 1928, nr. 14, lk. 309.

⁶¹ ORKA, f. 969, nim. 4, s. 1905, l. 15, 19.

⁶² ORKA, f. R-1544, nim. 1, s. 1, l. 17p. — 18p.

⁶³ ENSV Teataja, 1940, nr. 70, lk. 1073.

⁶⁴ ENSV Teataja, 1941, nr. 24, art. 318.

X. ГУСТАВСОН

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ВАЖНЕЙШИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ПО ПРОИЗВОДСТВУ НАПИТКОВ В ЭСТОНИИ

Резюме

Сакусский пивоваренный завод основан не в 1876 г., как предполагалось, а гораздо раньше. Пивоварня в Саку впервые упоминается 19 октября 1820 г. (здесь и далее по новому стилю). В результате перестройки 1876 г. завод получил новые производственные помещения и оборудование. Для руководства заводом в 1896 г. было основано командитное, а в 1899 г. — акционерное общество. Значительные переоборудование и перестройки имели место в 1898 и 1909—1910 гг. В конце 1926 г. к Сакусскому заводу был присоединен Йыхвиский пивоваренный завод.

Тартуский экспериментальный пивоваренный завод основан не в 1823 г., первые сведения о нем относятся к 1 марта 1826 г. Предприятие получило новые помещения и оборудование в 1876 г. В существующие сейчас корпуса завод переведен из центра города в 1898 г. В 1896 г. основано акционерное общество «Тиволи». В 1901 г. к заводу присоединился пивоваренный завод Муссо. Ввиду финансовых затруднений «Тиволи» в конце 1912 г. вступило в международный концерн пивоваренной промышленности «А. Ле Кок». Новое название завод получил в 1913 г. Тогда же начались работы по усовершенствованию предприятия, но их прервала первая мировая война. В апреле 1941 г. к Тартускому пивоваренному заводу был присоединен пивоваренный завод «Ида» (бывш. «Ливония»), который, однако, сгорел во время войны.

Пярнуский пивоваренный завод как фирма существует с 1869 г., когда в поместье Аудру вблизи г. Пярну была арендована небольшая пивоварня. Сооружение нового завода в городе началось в 1879 г., первую продукцию он дал в мае 1880 г. В 1904 г. была построена новая солодовня. Модернизацию завода, начатую незадолго до первой мировой войны, не удалось закончить.

Для управления заводом в 1922 г. было основано акционерное общество. В 1927 г. к предприятию присоединился его бывший конкурент, пивоваренный завод Пульса в Пярну. После восстановления советской власти в Эстонии к Пярнускому пивоваренному заводу были присоединены также национализированные лимонадные заводы и пивные склады Г. Нуума и Р. Хейтера.

Таллинский лимонадный завод был открыт в центре города 14 августа 1896 г., а три года спустя переведен на ул. Ноорусе. В 1924 г. было основано акционерное общество. В том же корпусе в 1930 г. вступил в действие завод углекислоты «Тасют», впоследствии присоединенный к лимонадному заводу.

Рассмотренный в статье материал позволяет выделить характерные для эстонской пивоваренной промышленности этапы развития:

1. Важные перестройки и переоборудование в 1870-х годах, конце XIX и начале XX вв., а также накануне первой мировой войны.
2. Основание акционерных обществ в конце XIX в.
3. Резкая и безжалостная конкуренция в 1920-х годах, следствием которой была ликвидация экономически слабых пивоваренных заводов.
4. Переоборудование заводов во второй половине 1930-х годов.
5. Решающие перемены после восстановления советской власти.

Необходимо добавить, что эстонские пивоваренные заводы в рассматриваемый здесь период были ведущими предприятиями по производству прохладительных напитков. Четыре указанных промышленных предприятия в данное время входят в систему Министерства пищевой промышленности ЭССР.

Конструкторско-технологическое бюро
Министерства пищевой промышленности
Эстонской ССР

Поступила в редакцию
26/V 1977

H. GUSTAVSON

ÜBER DIE HERAUSBILDUNGSSTUFEN DER WICHTIGSTEN GETRÄNKEINDUSTRIEUNTERNEHMEN DER ESTNISCHEN SSR

Zusammenfassung

Die Sakusche Bierbrauerei wird erstmalig am 19. Oktober 1820 erwähnt. 1876 erhielt das Unternehmen neue Betriebsbauten und eine moderne Einrichtung mit Dampftrieb. 1896 wurde die Kommanditgesellschaft und 1899 die Aktiengesellschaft gegründet. Weitere beachtenswerte Umbauten und Vervollkommnungen fanden Ende des 19. Jh. und in den Jahren 1909—1910 statt. 1926 wurde die Aktiengesellschaft der im Nordosten Estlands befindlichen Jõhvischen Bierbrauerei aufgelöst und das Unternehmen mit der Sakuschen Bierbrauerei vereinigt.

Die Tartuer Experimentalbrauerei wird erstmalig am 1. März 1826 erwähnt. 1876 wurde sie von Grund aus erweitert und modernisiert (Dampftrieb). Abermals zog man in neuerbaute Betriebshallen 1898 um. Die Aktiengesellschaft wurde zwei Jahre vorher (1896) gegründet. Die finanziell fast ruinierte Brauerei A. D. Musso in Tartu wurde 1901 mit dem erwähnten Betrieb vereinigt. 1912 schloß man sich der internationalen Brauereigesellschaft «A. Le Coq» an; die Bestätigung dieses Vornehmens erfolgte 1913. Sogleich wurden Maßnahmen getroffen, die Bierbrauerei zu erweitern. Mit dem Ausbruch des I. Weltkriegs wurden jedoch alle Arbeiten eingestellt. Im April 1941 wurde die Bierbrauerei «Ida» (vorm. «Livonia») in Tartu der heutigen Tartuer Experimentalbrauerei einverleibt.

Als eine Firma besteht die **Pärnuer Bierbrauerei** seit 1869. Vorerst befand sich der Betrieb auf dem Landgute Audru (bei Pärnu). 1879 wurde mit dem Umbau einer Pärnuer Fabrik für Zwecke der Brauerei begonnen; seit Mai 1880 braut man im heutigen Betriebslokal. Den alten Bauten kam 1904 eine mehrstöckige Mälzerei hinzu. Kurz vor dem I. Weltkrieg begannen in der Brauerei einige Erweiterungsarbeiten, die aber durch das Prohibitionsgesetz abgebrochen werden mußten. 1922 wurde die Aktiengesellschaft gegründet. 1927 hörte die zweite Pärnuer Brauerei H. Puls auf zu existieren. Nach der Wiederherstellung der Sowjetmacht in Estland wurden die nationalisierten Limonadenfabriken und Bierniederlagen G. Nuuma und R. Heiter in Pärnu mit der Pärnuer Bierbrauerei vereinigt.

Die Tallinner Limonadenfabrik wurde am 14. August 1896 in Betrieb genommen und drei Jahre später in die Neubauten in der Nooruse-Straße übersiedelt. 1924 wurde die Aktiengesellschaft gegründet. In denselben Betriebsräumlichkeiten wurde 1930 eine Kohlensäurefabrik eingerichtet, die später mit der Limonadenfabrik vereinigt wurde.

Die Herausbildungsstufen der hier erwähnten Bierbrauereien, die vormals auch als führende Limonadenfabriken und Metbrauereien dienten, sind charakteristisch für das ganze Brauereiwesen Estlands. Die Etappen sind:

1. Eine allgemeine Modernisierung in den 1870er Jahren;
2. Das Entstehen der Aktiengesellschaften in den 1890er Jahren;
3. Weitere mehr oder weniger bedeutende Vervollkommnungen der Betriebe um die Jahrhundertwende und kurz vor dem I. Weltkrieg;
4. Heftiger Konkurrenzkampf in den 1920er Jahren, der die finanziell labilen Brauereien ruinierte oder zur Vereinigung mit den stärkeren Betrieben zwang;
5. Wichtige organisatorische Umwandlungen nach der Wiederherstellung der Sowjetmacht.

Alle die hier betrachteten Betriebe gehören heute dem Ministerium für Nahrungsmittelindustrie der Estnischen SSR an.

Konstruktions- u. Technologisches Büro
des Ministeriums für Nahrungsmittelindustrie
der ESSR

Eingegangen am
26. Mai 1977